

Aspekty gospodarcze, ekologiczne i społeczne likwidacji kopalni „Olkusz-Pomorzany” w Zakładach Górniczo-Hutniczych „Bolesław” w Bukownie

Ważne wyzwanie

31 grudnia 2020 roku to data postawienia kopalni „Olkusz-Pomorzany” w stan likwidacji. Proces likwidacji prowadzony jest w oparciu o Plan Ruchu likwidowanego zakładu górniczego, zatwierdzony przez Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Krakowie.

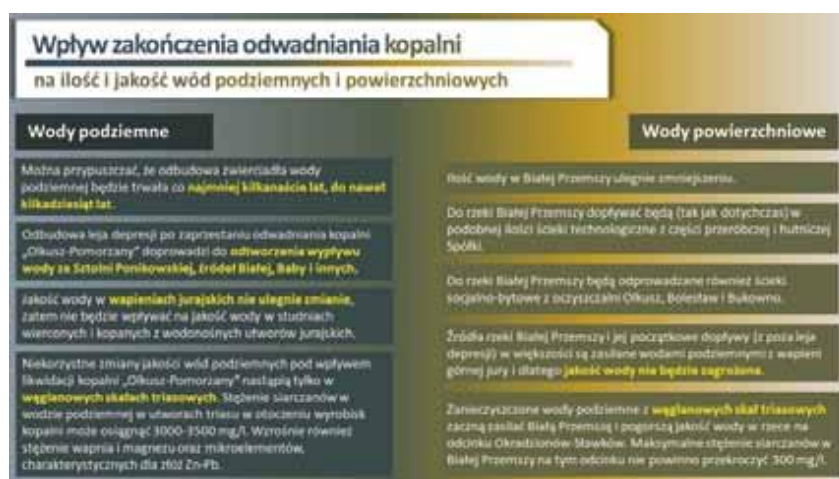
W artykule poruszono najważniejsze problemy związane z tą niezwykle istotną dla rejonu olkuskiego operacją, która budzi wiele emocji, niestety często wynikających z niewiedzy i braku rzetelnych informacji.

Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław” SA w Bukownie to jeden z najnowocześniejszych producentów cynku w Europie. Przedsiębiorstwo powstało ponad 70 lat temu i przez ten czas zdobyło pozycję rzetelnego, solidnego pracodawcy, podmiotu odpowiedzialnie patrzącego w przyszłość pod kątem swoich pracowników, partnerów, a także ekologii i otoczenia społecznego. Zgodnie z wieloletnimi prognozami wyczerpywanie się złóż rudy cynku i ołowiu powoduje konieczność zakończenia działalności wydobywczej. **Ta nieunikniona sytuacja stanowiła i stanowi ważne wyzwanie dla zarządzających grupą kapitałową.**

Skutki likwidacji kopalni „Olkusz-Pomorzany” były znane od dziesięciu lat. Są to: zmniejszenie przepływów w rzekach Białej i Sztolę, które są dotychczas sztucznie zasilane wodami kopalnianymi, częściowy zanik przepływu w Sztolę, pogorszenie jakości wód podziemnych oraz podtopienia.

ZGH „Bolesław” SA przedstawiają wpływ likwidacji kopalni „Olkusz-Pomorzany” na stan jakości wód podziemnych jak na rys. 1.

W związku z likwidacją kopalni określono do rozwiązania cztery istotne problemy. **Po pierwsze** – przygotowanie Huty „Bolesław” do samodzielnego działania. **Drugi kluczowy problem** to aspekt ekonomiczno-finansowy: zabezpieczenie ponad 200 mln zł na finansowanie prac koniecz-

Rys. 1.

nych do likwidacji kopalni. Kolejny, **trzeci, to bardzo ważny aspekt społeczny.** W końcowej fazie działania w kopalni pracowało około 1000 osób. 20 proc. załogi odeszło na emeryturę, a 150 pracowników otrzymało pracę w innych kopalniach na podstawie specjalnych porozumień. Sporo osób przyjęło spółki zależne i Huta „Bolesław”.

Czwarty aspekt to budząca wiele emocji problematyka środowiskowa. W tym obszarze podjęto działania proekologiczne – eksperckie i praktyczne szczególnie w odniesieniu do ekosystemu rzeki Sztolę.

Przed przystąpieniem do likwidacji wykonano szereg opracowań (w tym ekspertyzy ekologiczne i oceny oddziaływania na środowisko), spełniono wszystkie wymogi formalne, tak by cały proces przeprowadzić zgodnie z obowiązującym prawem, szczególnie z wymogami ochrony środowiska oraz prawem geologicznym i górniczym.

Przygotowana i realizowana likwidacja

kopalni zakłada racjonalnie, że wraz z zakończeniem podziemnej eksploatacji i odwadniania kopalni rozpocznie się proces odbudowy stosunków wodnych. Przez wiele lat wody pompowane z kopalni, po uzdatnieniu, były wykorzystywane do zaopatrzenia mieszkańców czterech gmin w rejonie Olkusza. Wiedząc kiedy kopalnia przestanie funkcjonować oraz że wystąpi wówczas problem z pozyskaniem wody odpowiedniej jakości, wodociągi podjęły decyzję budowy nowych studni głębinowych, które zlokalizowano na północny wschód od istniejącej kopalni, poza obszarem leja depresji.

Od ponad czterech lat rejon olkuski czerpie wodę pitną z nowej inwestycji. Opinie ekspertów w zakresie ewentualnego wpływu zakończenia pompowania wody z kopalni „Olkusz-Pomorzany” na dalej położone ujęcia wody potwierdzają, że nie ma zagrożenia zanieczyszczenia wody pitnej.

W przedsięwzięciu likwidacji kopalni Spółka prowadziła, z wypełnieniem procedur prawnych i technicznych, następujące działania:

- zapewnienie wody pitnej dla mieszkańców rejonu olkuskiego;
- wyłączenie pomp głównego odwadniania (o wydajności 230 m³/min.);
- wdrażanie programu ochrony ekosystemów (mającego na celu ograniczenie stresu środowiskowego w dolinach rzecznych dla bobrów, ryb, płazów i roślin);
- prowadzenie monitoringu wodnego, środowiskowego i przyrodniczego (z jego pełnym upublicznianiem poprzez komunikaty i raporty przekazywane właściwym instytucjom i zamieszczonym na stronie internetowej Spółki: <https://zghboleslaw.pl/pl/aktualnosci/likwidacja-kopalni>).

Eksperti, w ramach prowadzonego monitoringu przyrodniczego¹, obserwowali pierwszą reakcję ekosystemów rzek Białej i Sztoly, a nawet szerzej, bo znacznej części zlewni Białej Przemszy, na zaprzestanie odprowadzania do nich wód dołowych kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Prace te nie potwierdziły fałszywych doniesień medialnych o dewastacji fauny na tym terenie. **Nie stwierdzono przypadków znalezienia szczątków martwych ryb, płazów ani bobrów.**

Zaprzestanie pompowania wód dołowych z kopalni „Olkusz-Pomorzany” i odprowadzania ich do systemu hydrologicznego Białej i Sztoly nałożyło się na okres spoczynku w przyrodzie, przypadający na miesiące zimowe. Bobry mogły aktywnie same podjąć migrację w poszukiwaniu odpowiednich warunków środowiskowych (miało to już miejsce w tym rejonie w poprzednich okresach historycznych), a zalewiska bobrowe mogą być wykorzystywane przez płazy do rozrodu i rozwoju stadiów larwalnych oraz przez ptaki wodno-błotne jako dogodne miejsca lęgowe i żerowiska.

Inne organizmy wodne, w tym głównie ryby, były przez ten proces mocno zagrożone. To one mogły potencjalnie stać się pierwszymi ofiarami zmniejszenia lub zaniku wód płynących Białą i Sztolą. **W celu uniknięcia strat w populacjach ryb bytujących w tych rzekach, na zlecenie ZGH „Bolesław” SA, Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Katowicach przeprowadził rozpoznanie, a następnie przeniesienie ryb do Białej Przemszy.** Przepływ w Białej nie zanikł i nie stwierdzono potrzeby odłowu ryb na tej rzece. Po zaprzestaniu zrzutu wód dołowych kanałem Dąbrówka nie ma również istotnego zagrożenia płazów, zarówno dla ich zimowania, jak i rozrodu.

Pomimo ograniczenia przepływów i obniżenia się poziomu wód gruntowych w dolinie jest ona nadal zasilana wodami płynącymi nie tylko z oczyszczalni ścieków i okresowo ze stawów flotacyjnych ZGH „Bolesław”, ale również niewielkich, lecz sumarycznie istotnych dopływów czystej wody korytem Sztolni Ponikowskiej w Laskach oraz z wąwozów w Ujkowie, Krzykawce i Kuźniczce.

W zakresie likwidacji kopalni ZGH „Bolesław” współpracują z instytucjami państwowymi, badawczymi i naukowymi oraz stowarzyszeniami, w tym ze wspomnianym już Polskim Związkiem Wędkarskim. **Ważną rolę w tym obszarze odgrywają eksperci hydrogeologii i ekologii z Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechniki Krakowskiej i Uniwersytetu Śląskiego, którzy między innymi prognozują zmiany zachodzące podczas zatapania górotworu, oceniają, co może potencjalnie się wydarzyć w następnych latach, by można było wyprzedzić pewne procesy i wprowadzić odpowiednie działania prewencyjne.**

Ponadto Spółka rozważa realizację (przy współpracy z samorządami i innymi instytucjami) koncepcji poprawy ekosystemu poprzez uszczelnienie dna rzeki Sztoly na długości około kilometra, co umożliwi „uchwycenie” wód, które dotychczas giną w piaskach. W ten sposób czysta triasowa woda ze źródeł Sztoly w niedługim czasie dopłynęłaby do Leśnego Dworu i być może dalej.

Kolejnym projektem rewitalizacyjnym jest uatrakcyjnienie Kanału Centralnego pod kątem turystyki i rekreacji. Jest pomysł, by nazwać ten ciek „Nową Sztolą”. Powstanie nowa rzeka i zostaną stworzone nowe warunki przyrodnicze.

Powyższe pozwala wysnuć następujące wnioski:

- likwidacja kopalni „Olkusz-Pomorzany” przebiega zgodnie z procedurami prawnymi i technicznymi;

- przyjęty sposób likwidacji kopalni jest właściwy pod względem ekologicznym i technicznym oraz jest uzasadniony ekonomicznie. Działania likwidacyjne są zgodne ze **Strategią zrównoważonego rozwoju i społecznej odpowiedzialności biznesu** w Spółce;
- inicjatywa odtworzenia ekosystemu na krótkim odcinku rzeki Sztoly i uatrakcyjnienie Kanału Centralnego jest dobrym pomysłem² na uatrakcyjnienie turystyczno-rekreacyjne Bukowna. Wpisuje się on równocześnie w naturalny sposób odbudowy stosunków wodnych.

W jednym z kolejnych numerów „Ekologii” wrócimy do problematyki likwidacji kopalni „Olkusz-Pomorzany”, przedstawiając bieżące (najnowsze) wyniki prowadzonego monitoringu wodnego, środowiskowego i przyrodniczego. Ustosunkujemy się także do uwag zgłaszanych przez Czytelników oraz organizacje społeczne i mieszkańców rejonu olkuskiego.

**Wojciech Stawiany
biegły Wojewody Śląskiego
ds. ocen oddziaływania na środowisko,
ekspert Polskiej Izby Ekologii**

Tytuł pochodzi od redakcji.

Przypisy:

1. Monitoring przyrodniczy jest prowadzony przez zespół ekspertów pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Czyłoka, profesora Uniwersytetu Śląskiego.
2. Przykładem zainteresowania i przygotowania się społeczeństwa Ziemi Olkuskiej dla tej inicjatywy był jego udział w trzecim tygodniu kwietnia 2022 roku w czterodniowej akcji „Posprzątajmy wspólnie Dolinę Sztoly!”.

foto Franciszek Rozmus

Kanał Centralny – nowa Sztola